

oorlog op weg naar zijn ambitie: directeur Gemeentewerken worden.

Hij werd technisch ambtenaar in Schiedam, adjunct-directeur Gemeentewerken in Zwijndrecht, hoofd Gemeentewerken in Blaricum en tenslotte directeur Gemeentewerken in Alblasterdam in 1961. Dat bleef hij tot 1981.

De manier, waarop hij zich in zijn werk stortte, betekende dat het herbarium niet meer uit de kast kwam. Zijn werk slokte hem helemaal op. Dat was goed voor zijn werk en voor zijn loopbaan, maar niet voor zijn gezondheid. In 1963 kreeg hij een hartinfarct. Die ervaring kostte veel kruim, maar leverde ook het inzicht op, dat werken met oogkleppen zinloos is. Er is meer in het leven.

Na enige tijd kwam toen het herbarium weer tevoorschijn.

verzameldrift

Op de manier waarop Gijs zijn gewone werk gewend was te doen, onvermoeibaar en grondig, pakte hij ook dit aan. Hij werd vanaf 1965 een fervent verzamelaar en fotograaf van Nederlandse flora. Zijn vakanties besteedde hij eraan en hij ging soms 3x per jaar op reis naar allerlei plekken in Nederland. Door zijn opleiding kon hij uitstekend kaartlezen en raakte op sommige plaatsen zo goed thuis, dat hij door de plaatselijke bevolking als autoriteit werd geraadpleegd.

In 1975 kocht hij een zomerhuis in Brabant. In de tien jaar die daarop volgden was dat zomerhuis zijn hobby. Altijd wat te doen, zodat het herbarium op de achtergrond raakte. Toen hij in 1985 het zomerhuis van de hand deed, kwam het herbarium geleidelijk weer in beeld. Inmiddels woonde hij in Rotterdam en begon daar rond te kijken. De vegetatie op kademuuren en andere plaatsen verkende hij. Zo vond hij de tongvaren in de stad!

het natuurmuseum

De verzameling van Gijs was inmiddels groot geworden. Hij had het herbarium systematisch op bladen vastgelegd, waarvoor hij de maat gekozen had van de laden van een oud dressoir. Het was tenslotte alleen voor hemzelf bedoeld. Natuurlijk wist hij dat het Rijksherbarium op 30x50 cm vastlegt.

In de winter van 1988 ging Gijs in Schoonoord, aan de Kievitslaan kijken naar de kerstroos. Hij maakte zich inmiddels wat zorgen over het voortbestaan van zijn herbarium. Na enig aarzen stapte hij bij het Natuurmuseum binnen. In een gesprek met Jelle Reumer zei hij dat hij de verzameling aan het museum wilde geven op één voorwaarde: namelijk, dat het museum de

verzameling van wetenschappelijk belang achtte. Dat bleek wel degelijk het geval te zijn.

Jelle Reumer kwam op bezoek en bekeek de verzameling die meer dan 2000 bladen en ca 2000 dia's omvat. Hij was meteen enthousiast en kreeg ook nog een antieke plantenpers en een oude Heukels, uit 1924 (nog van de oom geweest) mee voor het museum.

Op verzoek van Jelle bewerkt Gijs nu de verzameling. Hij legt de bladen op standaardformaat vast, met nieuwe etiketten, en zijn eigen beschrijving erbij. Een waar monnikenwerk.

Gijs doet het met hart en ziel, niet alleen voor zichzelf, maar nu ook voor anderen. Het doet ook zijn gezondheid goed. En zijn enthousiasme is niet verflauwd: in 1989 is hij weer gaan verzamelen om de lacunes op te vullen. Honderd planten heeft hij zo weer aan de verzameling toegevoegd.

Kees Plaisier

Nieuw etiket

Oud etiket

REIS NAAR JAVA

Eind februari - begin maart sloeg het Natuurmuseum haar vleugels uit naar Indonesië. Onze tentoonstelling "Vreemde en treffende natuurtonelen", met aquarellen van Q.M.R. VerHuell was gedurende twee weken te zien in het Erasmushuis, het Nederlandse culturele centrum te Djakarta. Circa 1500 bezoekers zijn wezen kijken. De tentoonstelling werd mogelijk gemaakt door de inspanningen van het Erasmushuis in de persoon van de cultureel attaché, mr. W.D. van den Berg, het ministerie van Buitenlandse Zaken te Den Haag en gesponsord door de KLM, die het vervoer van de expositie met een begeleider heeft bekostigd.

Van mijn verblijf van twee weken op Java heb ik gebruik gemaakt om wat van het eiland te zien en hier en daar contacten te leggen. Onder andere resulteerde dit in de verwerving van 33 prachtige aquarellen van inheemse flora voor het prentenkabinet. In één van de komende Straat-

grassen zal ik daar op terugkomen. Verder heb ik met de Groningse geoloog dr. G.J. Bartstra een dag veldwerk verricht in het gebied van Sangiran op midden-Java, dat bekend is om de vondsten van fossiele mensen. Hieronder volgt een fragment uit mijn dagboek, dat over deze dag gaat.

Dan komen we, na een klein half uurtje gereden te hebben, bij een plek met goed uitzicht.

De chauffeur parkeert de auto en Gert Jan B. geeft mij aan de hand van het uitzicht en van een paar tekeningen die hij in het boek maakt, uitleg over de geologie.

We rijden een klein stukje verder, parkeren de auto (een 4WD Toyota jeep) en gaan lopen. Pa Basuki en de chauffeur blijven achter. Pabas is al 74 en kan het dus niet meer aan. We beginnen op 1/4 voor 9 te lopen en zullen uiteindelijk 3 uur lopen. Het landschap is prachtig, een afwisseling van natte sawah's en droge rijstvelden, cassaveveldjes, hier en daar stukjes braak land. Enkele mensen werken op het land, mannen, vrouwen, kinderen. In de verte ploegt een man met twee ossen zijn sawah om. Als we bij iemand voorbijkomen, vraagt B. of we mogen passeren, een beleefdheidsfrase. Daarna dat we stenen zoeken. Twee vrouwen zijn bezig rijst te oogsten. Met een mesje snijden ze de rijpe halmen af en bundelen die tot kwastvormige schoven; samen gebonden door een paar rijstwijgjes. Alles is heel arbeidsintensief om te zien, maar arbeid telt hier niet. Kinderen lopen met bundels vegetatie.

Het landschap van Sangiran

Als B. vraagt waar het voor is, komt het schuchtere antwoord dat het voor de koe is. Iedereen heeft een koe, als tractor. In de dessa ligt bij de meeste huizen wel een koe te herkauwen.

Vanuit het veld zijn de dessa's te herkennen aan de dichtere begroeiing, waaruit her en der klapperpalmen hun kruin omhoogsteken. Ze liggen hoger, vooral op de rand van de kuil.

De droge rijstvelden, de cassavevelden en pinda-veldjes liggen hoog in de kuil, lager en dichterbij de kali liggen de sawah's. Kleine, grasgroene veldjes zijn de plekjes waar de pootrijst wordt voorgetrokken. Als ze groot genoeg is, worden er kleine bundeltjes van genomen en stuk voor stuk in de sawah uitgepoot.

Ook de natuur is uitbundig. In het blikveld vliegen tientallen libellen als kleine helikopterjes ogenschijnlijk doelloos rond. Grote rood-zwart gevlekte kevers zitten op de cassaveplanten. Twee keer vliegt er één voorbij, met een hard knetterend geknisper. Een kikker springt in een poeltje. Grote gaten in de bodem of in sedimentwanden geven aan waar slangen zitten. Steek nooit je hand in zo'n gat.

Er is ook van alles dat bloeit. Pisangbomen met grote wijnrode bracteeën. Een mimosa-achtige struik met pluizige paars-roze bloesems.

We gaan twee keer even zitten. De eerste keer om een meegebracht pakje thee te drinken, de tweede keer alleen een toffee. Het wordt snel heeter. Rond 11 uur zijn de meeste Javanen terug naar de dessa gegaan, het wordt dan te heet om

te werken. In de modder zijn hun voetafdrukken te zien, leuke kleine kinderteentjes in de grijze klei.

Het is stil. Je hoort alleen de natuur; krekels sjirpen en af en toe roept ergens ver weg een mensstem. Het hoort erbij.

De zon begint ongenadig te branden. Ik knoop de vier eindjes van mijn zakdoek vast en zet hem op mijn hoofd. Mijn armen beginnen wat rood te worden. Korte mouwen: onverstandig. Ik zweet liters, het water voel ik in straaltjes over mijn rug en langs mijn benen lopen. Mijn bovenlip smaakt zout en mijn bril glijdt telkens naar het puntje van mijn neus om daar te blijven hangen.

Op een paar plaatsen vinden we botten. B. is het eerst: een groot stuk carapax van een schildpad. Het is meer dan een centimeter dik en ribbelig aan de buitenkant. Ik mag het hebben.

Later vindt hij nog een herkenbaar stuk: de proximale helft van een spaakbeen van een herkauwer. Zal wel een hert zijn. Kort daarop vind ik nog precies zo'n stuk spaakbeen. Even later een groter stuk: een in tweeën gebroken fragment van het ellebooggewicht van een opperarmbeen.

Groot: kan wel van een neushoorn zijn. Het is erg modderig, ik stop het in mijn rugzakje en zal het in de hotelkamer wel wassen. We lopen verder. Bijna alle in het gebied voorkomende sedimenten, zowel de bedrock-formaties als de rivierterrassen zijn we gepasseerd. In alle verwardheid van de geologische opbouw is het toch wel duidelijk hoe het gebied in elkaar steekt.

B. zelf moest één ontsluiting bekijken waar iemand onlangs een stenen werktuig had gevonden. De context was onduidelijk, maar na enige inspectie niet meer.

Na 3 uur lopen komen we terug bij de jeep.

Pabas en de chauffeur komen tot leven. Pabas had ergens een stuk fossiel hout opgeduikeld, hij laat het zien. Ik drink mijn tweede meegenomen pakje thee op. In één teug lukt niet, dat laat de diameter van het rietje niet toe, maar het pakje is leeg voor ik begonnen ben. We stappen in en gaan rijden. De rijwind is lekker verkoelend. Mijn armen zijn drijfnat van het zweet. Ondanks de kantoorbaan thuis ben ik niet echt moe; ik voel me 15 jaar jonger. We rijden naar het museum. Midden in de kuil van Sangiran is een klein museum. Er is één grote zaal, met mooie houten vitrines met de mooiste in het gebied gevonden stukken. Grote stoottanden van Stegodonten, een schedel van een Stegodont, andere botten en schedels en schelpen uit de PUCANGAN-Formatie. Er is verder een groot diorama, met 2 fossiele mensen aan de oever van de Brangkal, temidden van afgekloven bottrasten. Van de verlichting brandt maar één peertje. Een avond-diorama. Voor 1000 Rp koop ik een boekje: een met veel tikfouten overgetikte publicatie van von Koenigswald over de geologie van het Sangiran gebied. Het is een groezelig exemplaar, maar blijkt dan ook het laatste exemplaar dat men heeft. De omslag toont een kaartje van het gebied, waar twee fossiele mensen doorheen lopen.

De inhoud zal ongetwijfeld verouderd zijn. B. vraagt één van de bewakers of hij mij even het laboratorium en het depôt kan laten zien. In het laboratorium worden de vondsten geprepareerd. Het ruikt er naar oplosmiddelen en kunsthars. Het depôt bestaat uit vitrines, dicht naast elkaar gezet met uiterst nauwe gangetjes ertussen. De botten, geweien en kiezen liggen in slagorde als relikwieën op rood viltpapier uitgespreid. Het wordt duidelijk met liefde gedaan. Naast het museum is een souvenir kraam, waar een grote massa jongelui stenen beeldjes, geslepen steentjes en een paar fossielen proberen te slijten. We bekijken het en ettelijke handen houden evenzovele kleinoden voor onze neus. Een meisje heeft een fossiele nijlpaardkies. We bezien het ding quasi-ongeïnteresseerd en B. vraagt wat ze ervoor hebben wil. 15.000 Rp. Dan vraagt hij mij wat het me waard is. Ik zeg niet meer dan 5 gulden, dus 5.000 Rp. B. gaat afdingen, maar het meisje zakt niet onder de 10.000 Rp. We lopen terug naar de auto. Het meisje komt ons achterna. Het afdingen gaat door, 9.000, 8.000. B. biedt 7.000; ze loopt weer weg: te laag. We beginnen te rijden, langzaam. Dan holt ze de jeep achterna: 7.000 Rp! Ik pak het geld en via de achterdeur komt de transactie tot stand. Het is een mooie nijlpaardkies. Volgens B. moet hij uit de PUCANGAN Formatie komen en is dus vroeg Pleistoceen van ouderdom. Ik stop hem in mijn rugzakje en dan rijden we weg. Ik zit voorin.

Jelle W.F. Reumer

UIT HET AANWINSTENBOEK (januari t/m mei 1990)

Vogels

De volgende verse dode vogels werden ontvangen: goudhaantje (van Vlodrop), dodaars (Verkerk) en watersnip (Polder). Een mooie volwassen jan van gent (Kompanje) werd direct opgezeten. Reumer schonk een kleine verzameling schedels. In de vriezer is weer ruimte ontstaan doordat de collectie in de afgelopen maanden aangevuld werd met de volgende opgezette of gebalgde soorten: stormvogeltje (2), vaal stormvogeltje, aalscholver, zilvermeeuw, waterral, patrijs, kempaiaan, ransuil (3), bosuil, steenuil, kerkuil (Kompanje), torenvalk (4), boomvalk, ijsvogel, gierzwaluw, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, zwarte mees, pimpelmees, goudhaantje, vuurgoudhaantje en sijs.

Overige gewervelden

De heer du Mez bracht een vakkundig geprepareerde grauwe trekkervis en een zeeduivel. Uit Benin kwam een vreemde vis (van Vondel) en van de Hondsbosse zeevering een aantal rogge eieren (Gronert). Van de mammoet en het rund deze keer weer eens een kies (Wijdooge, Visser). Reumer vond in Indonesië diverse fossiele skeletfragmenten van nijlpaarden, herten en schildpadden.

